

Vår egen tids psalmtön

I svensk Kyrkotidning n:r 34 förekom ett kort referat av ett par föredrag om det pågående psalm och koralarbetet, vilket Hymnologiska institutet inspirerar till. Med tanke på text materialet konstateras att man fortfarande saknar vår egen tids nya psalmtön, den som skulle vara motiveringen för en kommande, ny psalmbok. Det finns givetvis skäl för en sådan saknadskänsla. Ändå är det här något som man ställer sig frågande inför. En psalmtext är en sångtext. Det måste finnas en ton redan i texten – ordmusikalitet, assonansklang, ett flöde av rytmik. En text som innehåller en massa tonlösa konsonanter är osångbar. Ändå är det säkert i huvudsak genom korallen orden får psalmtön. Inom Hymnologiska institutet har vi syftat mot ett nära samarbete mellan textskribenter och tonsättare. Arbetsfördelningen här blir väl närmast att de förra i ord förmedlar ett tanke- och trosinnehåll, och de senare genom melodien ger orden sångbarhet och vingar.

En psalmtext är svårbedömbart bl.a. av den orsaken att den är bara ena halvan av en psalm. Det finns ingen psalm förrän ord och melodi mötts och blivit ett med varandra. En psalmtext som till sin typ är litterär kan man jämförelsevis lätt bilda sig en uppfattning om. Men är det en psalm man har framför sej? Den kan vara bra som dikt men dålig som psalm, vilket ännu tydligare kan komma att visa sig om den kompletteras med sin melodihalva. Ovanpå ordpoesin läggs en tonpoesi, vilket som ofta visat sig under romantiska epoker – blir för mycket av det goda. Det ena elementet bryter sönder det andra. Tonsättarna är sannolikt bättre betjänta av texter av en annan typ – mer nakna, täta, innehållsligt flerskiktade. Då kan melodin ha något både att upptäcka, lyfta i dagen och kasta en skimmerslöja av poesi över.

En ny psalmtön borde ju genom både text och melodi förmedla något som är på en gång ohört och igenkänt, främmande och förtroget. Varifrån ska den komma? Inte från vår egen tid – dess röster, stämmningslägen, problematik, språkaktualiteter. Men från Ordet och dogmat sådant det lever och talar i denna tid. Mycken förvirring skulle försvinna om man gjorde denna enkla upptäckt, som egentligen borde vara en självklarhet.

I ett av de första häftena med nya psalmförsök som utsändes till bedömning fanns en psalm för atomåldern, sannolikt inspirerad av Bo Setterlinds skrift. Den var välskriven, hade de aktuella orden och frågeställningarna, ett personligt vibrato och religiös lyftning och åkallan. Flertalet av kritikerna reagerade mot aktualiteten i den, tonen från vår egen tid. Ord som "proton" "materia" och "formler" ansåg man vara olämpliga som psalmord. Teknisk litteratur, science fiction duger tydligen inte som inspirationskälla till en psalm för atomåldern.

Författaren till psalmen skulle haft betydligt mer utbyte av att läsa en bok som Davies: "He ascended into heaven" – denna utomordentliga framställning av hur himmelfärdsdogmat byggdes upp under de första kristna århundradena. Där finns material i överflöd till visuell, fascinerande psalm som med stor genomslagskraft ger det kristna svaret på människornas ängslan och längtan i atomåldern.

Dogmat har genom sin åskådlighet, täthet och skärpa de egenskaper som man har rätt att vänta av psalmen. Att det förhåller sig så kan man få bekräftat genom en jämförelse mellan psalmen och dess nära anförvant den lyriska religiösa dikten. I den kristna eller kristet inspirerade dikt som var samtida med 1937 års psalmbok finns påfallande ofta en psalmtön, som bidrog till att dikterna nådde fram till stora lyssnar- och läsargrupper. Man kan tycka att det då bara var ett steg mellan psalmen och den religiösa dikten. Ändå hämtade de hymnologiskt sakkunniga inga bidrag härifrån.

I den senare religiösa dikten av eliotskt eller liknande mönster har en stor förändring skett. Så länge man bara ser på formsidan kan man tycka att det blivit ett plötsligt svalg mellan poesin och psalmen.

Under 20- och 30-talet betraktade poeterna gärna dogmat som vittrade kvarlämningar från mörka århundraden, något slags livlösa bergformationer. Man såg klippan men inte källan som sprang fram vid dess fot. Man talade mest om det döda dogmat. I den nyare kristna dikten är den mest markanta förändringen den att man sökt sig in mot dogmat- den liturgiska texten, den gamla hymnen. Dogmat har blivit det kanske starkaste poesi- skapande elementet i denna dikt. Här finns några av de viktigaste utgångspunkterna för en ny psalm. Avståndet är sannolikt inte alls stort som det kan förefalla. Man har gjort för stor sak av formgivningen . Man har blivit formbunden av formlösheten. Det är väl mest en tvångstanke när man betraktar rim och regelbunden metrik som tvång. Inget kan vara mer spontant än visans och ramsans ordglädje och rimlust.

Alltför mycken modern poesi har överintellektualiserats och blivit en specialitet för de invigda. Man ville gärna se att den nya psalmen här trädde in, tolkade dogmats röst i dag och återställer den brutna kontakten med de många.

Anders Frostenson